

Tässä numerossa...

PORTUGALI – Kustantamo lukutaidon asialla...11

ISLANTI – Yliopistollinen koulutusohjelma kehitysvammaisille opiskelijoille...11

RUOTSI – Liikuntarajoitteisten oppilaiden kouluarki: etnografinen tutkimus...12

LUXEMBURG – Uusi esi- ja perusopetus...13

BELGIA (FLAAMINKIELINEN YHTEISÖ) – Esitys oppimisen tuen toimintamalliksi...14

SAKSA – YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointi...15

ISO-BRITANNIA (Englanti) – Achievement for all: hanke erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten lasten ja nuorten oppimistulosten parantamiseksi...16

JOHTAJAN PUHEENVUORO...2

KEHITTÄMISKESKUKSEN UUSI SIVUSTO...3

EUROOPAN KORKEAKOULUJEN ESTEETTÖMYYSOPAS...4

ARVIOINTI INKLUSIIVISISSA OPPIMISYMPÄRISTÖISSÄ...5/6

TANSKA – Yhteisestä hankkeesta virtaa inklusion kehittämiseen...7

KREIKKA – Uudistuksia kreikan koulutusjärjestelmään...8

ESPANJA – “Tots músics, tots diferents” (kaikki muusikoita, kaikki erilaisia)...9

RANSKA – Kaksi uutta innovatiivista tutkimus- ja koulutusaloitetta...10

JOHTAJAN PUHEENVUORO

muuta hanketta on juuri päättymässä. Ensimmäinen tarkastelee maiden kehitystä varhaislapsuudessa tarjottavan erityisen tuen suhteen, ja toisessa tarkastellaan Euroopanlaajuisten inklusiivisen koulutuksen olosuhteiden indikaattoreiden kehittämistä. Nämä hankkeet ovat nyt loppusuoralla, ja niistä kerrotaan lisää seuraavassa EuroNewsin numerossa.

Tänä vuonna olemme käynnistäneet hankkeita, joissa tarkastellaan jäsenmaiden kahta uutta painopistealuetta. Ensimmäinen hanke keskittyy opettajankoulutukseen ja siihen, missä määrin se valmistaa inklusiiviseen opetukseen. Euroopan komission ja Unescon kansainvälisen opetusviraston edustajia on mukana tarkkailijoina. Toisessa hankkeessa keskitytään ammatilliseen koulutukseen yhteistyössä Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskusten Cedefopin ja OECD:n kanssa.

Vuonna 2010 teemme yhteistyötä Unescon Education for All -sihteeristön kanssa innovatiivisia inklusiivisen opetuksen linjauksia ja käytännön esimerkkejä esittelevän resurssitietokannan luomiseksi. Esimerkit edustavat Unescon Policy Guidelines on Inclusion in Education (Politiikan suuntaviivoja inklusiiviseen opetukseen) -asiakirjassa esiteltyjä toimenpiteitä.

Tulevan vuoden huippuhetkiin kuuluu myös kansainvälinen konferenssi, jota Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus ja Espanjan opetusministeriö ovat järjestämässä Espanjan EU-puheenjohtajuuskaudella ensi maaliskuussa. Konferenssissa tarkastellaan inklusiivisessa koulutuksessa tapahtunutta kehitystä Lissabonin julistuksen vuodelle 2010 asetettuihin tavoitteisiin nähden. Samalla tarkoituksena on vaihtaa kokemuksia Latinalaisen Amerikan maiden kanssa.

Toivomme, että EuroNewsin käsillä oleva numero on kiinnostavaa luettavaa. Kuten aina, otamme mielellämme vastaan palautetta. Keskusten yhteystiedot ovat tämän numeron lopussa.

Antoisia lukuhetkiä!

Cor Meijer
Johtaja

Hyvät lukijat!

Tässä numerossa käsitellään mielenkiintoisia esimerkkejä jäsenmaiden uusista aloitteista sekä kerrotaan kehittämiskeskusten uusimmat kuulumiset.

Toivomme, että julkaisu on kiinnostavaa ja hyödyllistä luettavaa!

Jos haluat lisätietoa julkaisussa käsitellyistä aiheista, käy kehittämiskeskusten uusitulla sivustolla, joka sisältää ajantasaista tietoa jäsenmaista, lainsäädännöstä ja poliittisista aloitteista eri puolilla Eurooppaa. Sivustolla on tietoa myös keskuksen kaikkiaan 27 jäsenmaan toimeksiannosta tekemistä tutkimuksista.

Tällä hetkellä tapahtuu niin paljon kiinnostavia asioita, että kaikista ei ole mahdollista kertoa tässä yhteydessä, mutta tuon kuitenkin esiin muutaman tärkeän seikan.

Keskus on juuri saanut päätökseen suuren teemahankkeen, joka käsittelee yhtä nyky-Euroopan haastavimmista aiheista: kuinka yhdistää monikulttuurisuus ja erityisopetus. Myös kaksi

EUROOPAN ERITYISOPETUKSEN KEHITTÄMISKESKUKSEN UUTISIA

KEHITTÄMISKESKUKSEN UUSI SIVUSTO

Kehittämiskeskuksen sivusto on uudistunut kuluvan vuoden aikana. Uusi sivusto avattiin keväällä 2009.

Kehitystyötä tehtiin yhdessä Englannissa sijaitsevan Bristolin yliopiston Institute for Learning and Research Technology -instituutin (Oppimis- ja tutkimustekniikan instituutin) kanssa (<http://www.ilt.bris.ac.uk/>). Sivuston uudistamiseksi tehtiin käyttäjäanalyysi ja myös keskuksen jäsenmaiden edustajilta kerättiin tietoa, jota käytettiin uuden sivuston rakenteen ja ulkoasun suunnittelussa.

Käyttäjien ehdotusten perusteella olemme lisänneet sivustolle uusia toimintoja:

- News-osiota on laajennettu niin, että saatavilla ovat nyt myös EuroNewsin vanhat numerot, lehdistötiedotteet ja sähköiset uutiskirjeet. News-osion tuoreimmat uutiset näkyvät myös sivuston etusivulla, josta voi tilata itselleen ilmoituksen keskuksen tuoreimmista uutisista.
- Etusivulta pääsee suoraan jäsenmaiden maakohtaisiin tietoihin. Ne ovat saatavilla myös Country Information -välilehden kartan kautta.
- Maakohtaisilla sivuilla on linkki kunkin jäsenmaan kielellä tarjolla oleviin julkaisuihin.
- Sivustolla on nyt myös hakutoiminto, jonka avulla käyttäjät voivat löytää heitä kiinnostavaa tietoa nopeasti.
- Sivusto on entistä käyttäjäystävällisempi, ja se noudattaa W3C:n käytettävyyssuosituksia.

Käy tutustumassa uuteen sivustoomme osoitteessa: www.european-agency.org

EUROOPAN KORKEAKOULUJEN ESTEETTÖMYYSOPAS

<http://www.european-agency.org/agency-projects/heag>

Internetissä tarjolla oleva korkeakoulujen esteettömyysopas (Higher Education Accessibility Guide, HEAG) on ainutlaatuinen opas vammaisten opiskelijoiden tukipalveluihin eurooppalaisissa korkeakouluissa.

Opas tarjoaa erityyppistä tietoa ulkomailla opiskelua suunnitteleville vammaisille opiskelijoille. Oppaan tietojen toivotaan auttavan opiskelijoita ja heitä tukevia asiantuntijoita koulutusohjelmia ja opiskelijavaihtoa koskevissa päätöksissä.

Tiedot ovat 26 jäsenmaan sekä Kroatian ja Slovakian hankeasiantuntijoiden keräämiä, ja ne ovat saatavilla

- Kehittämiskeskuksen maakohtaisilla sivuilla, joilla on tietoa kunkin maan korkeakoulujärjestelmästä, sekä
- HEAG-tietokannan kautta, jossa käyttäjät voivat etsiä asiantuntijapalveluita ja tietoa esteettömyystuesta korkeakouluopiskelijoille kussakin maassa.

Maakohtaisilla sivuilla on myös tietoa vammaisten opiskelijoiden tuesta sekä kansallisista näkemyksistä korkeakoulutuksesta ja vammaisuudesta. Myös kyseisen maan avainhenkilöiden, kuten HEAG-hankkeen asiantuntijoiden, yhteystiedot ovat

saatavilla sivustolla.

Lisäksi tietokantalinkkien kautta voi hakea tiettyjen oppilaitosten vammaisille opiskelijoille tarjoamia tukipalveluita. Kaikki tiedot ovat saatavilla sekä englanniksi että kunkin maan kielellä.

Tietokannan tiedot päivitetään joka toinen vuosi.

Lisätietoa osoitteesta:
heag@european-agency.org

ARVIOINTI INKLUSIIVISISSA OPPIMISYMPÄRISTÖISSÄ

Yli 150 osallistujaa 27 maasta tapasi Kyproksen koulutus- ja kulttuuriministeriön ja Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen yhteistyönä järjestämässä Arviointi inklusiivisissa oppimisympäristöissä -konferenssissa Limassolissa, Kyproksella 23. ja 24. lokakuuta 2008. Konferenssi päätti kolme vuotta kestäneen työn inklusiivista tukevien arviointilinjauksien ja -käytäntöjen tutkimiseksi.

Arviointi inklusiivisissa oppimisympäristöissä -hanke käynnistyi vuonna 2004, jolloin keskuksen edustajiston tapaamisessa arviointia pidettiin inklusiivisuuden kehittämisen keskeisenä teemana. Keskuksen hanke jakautui ensimmäiseen (2005–2006) ja toiseen vaiheeseen (2006–2008). Perusopetukseen keskittyneessä ensimmäisessä vaiheessa oli mukana 23 maata. Hankkeen toiseen vaiheeseen osallistui 26 maata, ja siinä tarkasteltiin arviointia myös toisen asteen koulutuksessa.

Ensimmäisen vaiheen aikana osallistujat pyrkivät selvittämään inklusiivisen arvioinnin käsitettä, ja linjausten perinpohjaisen analyysin ja nykykäytäntöjä koskevan keskustelun jälkeen määritelmästä päästiin yhteisymmärrykseen:

Yleisopetuksen oppimisympäristössä tapahtuvan arvioinnin poliittisena ja käytännön tavoitteena on edistää kaikkien oppilaiden oppimista mahdollisimman laajasti. Inklusiivisen arvioinnin tavoitteena on, että kaikki arviointilinjaukset ja -menetelmät tukevat ja edistävät kaikkien syrjäytymisvaarassa olevien, myös erityistä tukea tarvitsevien, oppilaiden onnistunutta osallistumista.

Hankkeen toisessa vaiheessa vierailtiin viidessä innovatiivista inklusiivista arviointia toteuttavassa koulussa: Itävallan Tiroolissa sijaitsevassa Reutten alueen resurssikeskuksessa; kööpenhaminalaisessa

Peder Lykke -koulussa, joka tekee yhteistyötä Kööpenhaminan koulutus-psykologisen neuvontakeskuksen kanssa, Ranskassa Montluçonin alueella sijaitsevassa näkövammaisille tarkoitettuun valtion keskuksessa, palo- ja pelastusalan oppilaitoksessa Schleswigissä Saksassa ja englantilaisessa Cavendish Schoolissa Runcornissa sekä niiden yleisopetusta antavissa kumppanikouluissa. Kuhunkin kohteeseen tehtyjen kahden vierailun aikana eri maiden hankkeeseen

nimeämät asiantuntijat saivat tilaisuuden tarkkailla oppimisympäristöjä ja keskustella arviointikäytännöistä.

Hankkeessa tehty keskeinen havainto oli, että inklusiivisen arvioinnin tulisi olla jatkuva prosessi, jossa ovat mukana yleisopetuksen opettajat, vanhemmat ja oppilaat sen sijaan, että arvioinnin suorittavat yksinomaan opetusta antavan koulun ulkopuoliset asiantuntijat. Myös työtapojen, menetelmien ja välineiden sekä arviointien osallistujien tulisi heijastella näkemystä siitä, että arviointi on olennainen osa opetus- ja oppimisprosessia.

Toinen tärkeä havainto liittyy oppimisen arvioinnin käsitteeseen (Assessment for Learning) ja siihen, miten sitä voidaan soveltaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden arvioinnissa. Kerättyjen tietojen mukaan oppimisen arviointi nojaa sekä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden että muiden

◀ Jatkuu...

oppilaiden kohdalla samoihin perusteisiin. Näiden ryhmien oppimisen arviointi eroaa vain opettajien käyttämien välineiden ja arviointi- ja viestintämenetelmien suhteen.

Hankkeessa päädyttiin siihen, että arviointi on tärkeä osa inklusiivisen opetuksen kehittämistä ja että päättäjien ja käytännön työssä toimivien tahojen tulee tarkastella linjauksia ja käytäntöjä inklusiivisen arvioinnin periaatteiden valossa.

Hankkeen keskeisistä tuloksista voi lukea useista kehittämissivustojen julkaisuista, kuten raportista *Arviointi inklusiivisissa oppimisympäristöissä – Keskeisiä kysymyksiä päättäjille ja alan ammattilaisille*, jossa esitellään hankkeen ensimmäisen vaiheen tärkeimmät havainnot. Raportti ja sen liitteenä oleva yhteenveto perustuvat 23 osallistujamaan raportteihin maiden arviointilinjauksista ja -käytännöistä.

Sen lisäksi keskuksen internet-sivustossa on saatavilla lyhyitä tiivistelmiä eri aiheista.

Inklusiivisen arvioinnin toteutus -tiivistelmässä päättäjät ja alan ammattilaiset kertovat käytännön kokemuksistaan, ja se sisältää yhteenvedon inklusiivisen arvioinnin toteuttamisen keskeisistä kysymyksistä.

Oppimisen arviointi ja erityistä tukea tarvitsevat oppilaat -artikkelissa tarkastellaan oppimisen arvioinnin käsitettä ja miten arviointia voidaan soveltaa erityistä tukea tarvitseviin oppilaisiin.

Inklusiivisen arvioinnin yleisiä tunnusmerkkejä -artikkelissa esitellään niitä tunnusmerkkejä ja muita ehtoja, joita voidaan käyttää inklusiivisen arvioinnin linjausten, menetelmien ja käytäntöjen luonteen ja kehityksen tarkastelussa.

Kyproksen suositukset inklusiivisesta arvioinnista -tiivistelmä sisältää lokakuussa 2008 Limassolissa pidetyn kehittämissivuston konferenssin keskustelujen tulokset ja yhteenvedon osanottajamaiden edustajien näkemyksistä. Siinä esitellään osallistujien yhteiset suositukset eurooppalaisille päättäjille inklusiivista tukevien arviointiprosessien kehittämisestä. Kyproksen opetusministeri lähetti *Kyproksen suositukset* tiedoksi kaikille eurooppalaisille ministeri-kollegoilleen.

Sivuston Assessment in Inclusive Settings -osio (<http://www.european-agency.org/agency-projects/assessment-in-inclusive-settings>) sisältää kehittämissivuston kolmivuotisessa hankkeessa tuotetut aineistot. Sivulla on tietoa hankkeeseen osallistuneista asiantuntijoista ja materiaalia hankkeen ensimmäisestä ja toisesta vaiheesta. Sivulla on myös:

- *Maakohtaiset raportit (Full Country Reports)*, jotka on indeksoitu hankkeen avaintermejä käyttäen;
- *Suositusmatriisi (Recommendations Matrix)*, joka auttaa käyttäjiä yhdistämään toisiinsa ensimmäisen vaiheen suositukset ja hankkeen maakohtaiset raportit;
- *Luettelo osoitteista ja julkaisuista*, jotka sisältävät tietoa opetuksesta Euroopan ulkopuolisissa maissa (*A non-European literature review*);
- *Arvioinnin resurssiopas (Assessment Resource Guide)*, johon on koottu tietoja 25 osallistujamaan hankkeen toisessa vaiheessa toimittamista aineistoista.

Lisätietoa osoitteesta www.european-agency.org/agency-projects/assessment-in-inclusive-settings tai sähköpostitse osoitteesta secretariat@european-agency.org

UUTISIA KEHITTÄMISKESKUKSEN JÄSENMAISTA

TANSKA – Yhteisestä hankkeesta virtaa inklusion kehittämiseen

Peder Lykke -koulun työntekijät ja Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus sekä Kööpenhaminan opetuspsykologinen neuvontapalvelu (PPR) etsivät yhteisen hankkeen avulla uusia tapoja saada vanhemmat mukaan koulujen toimintaan.

Kehityskonsultti Kirsten Hansen ja psykologipalveluiden johtaja Jette Lentz ovat olleet aktiivisesti mukana hankkeen kehittämisessä ja kuvailevat sitä seuraavasti:

“Tuemme paikallisten päättäjien pyrkimyksiä inklusiivisten menetelmien ja strategioiden kehittämisessä Kööpenhaminan kaupungin lasten ja nuorten asioita käsittelevällä osastolla (Children and Youth Department). Yhteisankkeessa käytettyjä menetelmiä on levitetty ja esitelty oman alueemme eli kaupungin keskustan lisäksi myös muualla Kööpenhaminassa. Lisäksi koulujen ohjauspalvelussa omalla alueellamme työskentelevät psykologit soveltavat nyt työssään entistä kokonaisvaltaisempaa näkemystä.

Kööpenhaminan kaupunki on päättänyt uudistaa erityisopetusta varmistaakseen, että erityistä tukea tarvitsevat lapset pääsevät julkiseen perusopetukseen. Uudistus on synergiaetujen

saamiseksi esitelty rinnan yhteishankkeen kanssa, jolloin samalla on voitu levittää tietoa lapsi- ja nuorisotyön eri sidosryhmille.

Syyskuussa 2008 järjestimme konferenssin Kööpenhaminan kaupungintalolla. Kehittämiskeskuksen Arviointi inklusiivisissa oppimisympäristöissä -hankkeen edustajat ja tanskalaiset tutkijat kertoivat näkemyksistään kaupungin opetusalan ammattilaisille ja päättäjille.

Hankkeesta on myös tuotettu DVD [lisätietoa jäljempänä annetuilta yhteyshenkilöiltä].

Hankkeen jälkeen kehitys on ollut nopeaa. Kööpenhaminan kahdeksasta alueesta keskusta on valittu pilottialueeksi erityisopetuksen uudistustyössä, jolloin alue toimii esimerkkinä muille kaupunginosille.

Meidät valittiin, koska olimme mukana kehittämiskeskuksen hankkeessa, jossa tarkasteltiin arvioinnissa tapahtunutta kehitystä Euroopassa. Hanke antoi meille mahdollisuuden jakaa tietoa kansainvälisesti ja vaikuttaa linjauksiin ja inklusion toteuttamiseen Kööpenhaminassa.”

Lisätietoja antavat: Kirsten Hansen, kehityskonsultti, Kirsha@Buf.Kk.Dk ja Jette Lentz, lapsi- ja nuorisotyön psykologipalveluiden johtaja, Jette.Lentz@Buf.Kk.Dk. Molemmat ovat Kööpenhaminan kaupungin palveluksessa.

KREIKKA – Uudistuksia kreikan koulutusjärjestelmään

Kreikan hallitus hyväksyi hiljattain korkeakoulutuksen uudet strategiset tavoitteet. Hallitus vei eteenpäin vuosina 2004–2007 tehtyjä aloitteita, joiden tarkoituksena on yhdenmukaistaa koulutusta eurooppalaisten koulutusstandardien kanssa.

Tavoitteena on uudistaa seuraavia aiheita koskevaa lainsäädäntöä: a) koulutusjärjestelmän rakenne, b) uuden viraston perustaminen tutkintojen tunnustamiseen (L 3328/2005), c) korkeakoulutuksen laadunvarmistus, d) elinikäinen oppiminen ja yhteiset jatkotutkinto-ohjelmat (L 3369 & 3404/2005), e) Kreikan kansainvälisen yliopiston perustaminen (Hellenic International University [L3391/2005]) sekä lakeja, jotka liittyvät tieto- ja viestintäteknologian käyttöön opetuksessa, ammatilliseen koulutukseen, sukupuolten tasa-arvoiseen kohteluun, korkeakoulujen pääsyvaatimuksiin ja opintokelpoisuuteen. Kehitystä on tapahtunut etenkin kahdella alueella:

1. Inklusiivisten koulujen toiminnan uudistukset – Kaikki oppilaat saavat kansallisesti yhtenäistä opetusta, jossa otetaan huomioon heidän yksilölliset koulutustarpeensa, esimerkiksi antamalla kulttuurienvälistä opetusta etnisten vähemmistöjen oppilaille ja erityisopetusta erityistä tukea tarvitseville oppilaille. Muslimivähemmistöille on kuitenkin perustettu omia kouluja.

2. Opettajankoulutusjärjestelmän uudistukset – Pedagogisessa instituutissa toteutettiin merkittävä ohjelma opettajankoulutuksen uudistamiseksi vuosina 2005–2007. Erityisopettajien koulutus on hyvin organisoitua, ja sitä annetaan yleisen opettajankoulutusjärjestelmän puitteissa. Erityisopetuslaissa sanotaan, että *“opettajat, jotka opettavat erityiskouluissa ja inklusiivisissa oppimisympäristöissä, osallistuvat uudelleen-koulutusohjelmiin alueellisissa koulutuskeskuksissa”* yhdessä kaikkien muiden perus- ja toisen asteen opetuksen opettajien kanssa lain 4. pykälän mukaisesti (eli kaikki opettajat saavat erityisopetuskoulutusta). Vuodesta 2004 lähtien on toteutettu seuraavat ohjelmat:

Tieto- ja viestintäteknikan käyttö opetuksessa: kolmivaiheinen sadan tunnin ohjelma: a) tieteellinen näkökulma tieto- ja viestintäteknikan käyttöön opetuksessa, b) tieto- ja viestintäteknikan opetuksen suunnittelu ja toteutus kouluissa ja c) tieto- ja viestintäteknikan opetuskäyttöön liittyvät ongelmat ja niiden ratkaisut.

Koulutus uusien tekniikkojen käyttöön: 96 tunnin ohjelma, jolla on kaksi tavoitetta: a) parantaa opettajien tietokoneen käyttötaitoja ja b) käyttää uutta tekniikkaa opetuksessa.

Arviointi ja näkemystenvaihto: Opettajat keskustelevat kouluvuoden aikana uusien oppikirjojen käytössä ilmenneistä ongelmista ja arvioivat kirjojen soveltuvuutta.

Koulutusohjelma monimuotoisiin tarpeisiin vastaamiseksi: 50-tuntinen ohjelma perusopetuksen ja toisen asteen opettajille. Tarkoituksena on lisätä opettajien tietämystä, kehittää opetuskäytäntöjä ja parantaa taitoja toimia oppimisvaikeuksista ja käyttäytymisongelmista (aggressiivisuus, väkivalta, tunne-elämän häiriöt) kärsivien oppilaiden, erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden sekä erilaisista kulttuuritaustoista tulevien oppilaiden kanssa inklusiivisessa opetuksessa.

Lisätietoja antavat: Maria Palaska-loannidis, kehittämiskeskukseen kansallinen koordinoija, mpalask@sch.gr ja Maria Michaelidou, kehittämiskeskukseen edustajiston jäsen, smi@acm.org

ESPANJA – “Tots músics, tots diferents” (kaikki muusikoita, kaikki erilaisia)

Valencian alue on Espanjassa laajalti tunnettu musiikistaan; alueella on paljon ammattimuusikoita ja musiikkiyhdistyksiä, jotka osallistuvat musiikin opetukseen. Torrentin kaupunki on tästä hyvä esimerkki: kaupungissa on konserttisali ja useita musiikkiyhdistyksiä, jotka yhdessä konservatorion kanssa ovat auttaneet luomaan musiikin opetusta tukevan ilmapiirin.

Torrentin konservatorio antaa valmiudet opiskeluun musiikkiluokalla ja musiikkialan koulutukseen. Konservatorio on toiminut vuodesta 1971 lähtien, ja vuosien mittaan se on laajentanut ja yhtenäistänyt oppilaille annettavaa opetustarjontaa. Nykyisin henkilökuntaan kuuluu 62 opettajaa ja 8 hallinnon ja muiden palveluiden työntekijää. Oppilaita konservatoriossa on 540.

Konservatorion työntekijöiden esitys johti vuonna 2003 siihen, että samanaikaisesti Euroopan vammaisten teemavuoden kanssa Valencian alueen autonomisen hallituksen opetusministeriö käynnisti hankkeen “Tots músics, tots diferents” (Kaikki muusikoita, kaikki erilaisia), jonka puitteissa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat saattoivat ensi kertaa Espanjassa osallistua musiikkiopintoihin.

Hankkeen nimen viesti on, että vammaisuus ei ole peruste evätä lapselta musiikkiopintoja.

Nyt viisi vuotta myöhemmin 12 kokeiluun

osallistunutta opiskelijaa on päässyt opinnoissaan pitkälle ja myös integroitunut hyvin sosiaalisesti. Menestyksen ovat mahdollistaneet koko opetusalan toimijoiden panostus ja innostuneisuus sekä julkisyhteisöjen (opetusministeriö ja Torrentin kaupunginvaltuusto) että yksityisten yritysten (Mediterranean Savings Bank) tuki.

Opetusministeriö on jakanut tunnustusta hankkeelle, ja se sai toisen palkinnon opetuksen korkeasta laadusta Marta Mata -kilpailussa vuonna 2006 ja ensimmäisen palkinnon erityistä tukea tarvitseville oppilaille uusien palveluita kehittävien keskusten kilpailussa vuonna 2007.

Innovatiivinen hanke on muuttanut konservatorioiden perinteistä työnkuvaa, minkä seurauksena konservatorion toimintaan on tehty muutoksia. Esimerkiksi opettajankoulutusta on uudistettu, opettajien asenteet ovat muuttuneet ja konservatorion rakenteita sekä menettelytapoja ja resursseja on muutettu.

Hanke nähdään todellisena edistysaskeleena sosiaalisen yhteisvastuun ja oikeudenmukaisuuden tavoittelussa sekä sen ehkäisemisessä, että yhteiskunnan haavoittuvimmilta nuorilta ei evätä mahdollisuuksia esimerkiksi taidekasvatukseen.

Lisätietoja antavat: Yolanda Jiménez Martínez, kehittämiskeskuksen kansallinen koordinoija, yolanda.jimenez@education.es ja Manuel Tomás Ludeña, Torrentin konservatorion rehtori, manuel_tomas@conservatoritorrent.net

RANSKA – Kaksi uutta innovatiivista tutkimus- ja koulutusaloitetta

Ensimmäinen vammaisuutta ja aisteja tutkivan ryhmän järjestämä tapahtuma, hajuaistia, muistia ja oppimista käsitellyt symposium järjestettiin Pariisissa 27.–29.1.2009.

Tapahtuman rungon muodostivat kaksi yleistieteelliseen ja pedagogiseen tutkimukseen pohjautuvaa aisteihin keskittyvää teemaa: miten ihmisen myötäsyttyisiä aisteja voidaan käyttää kommunikointiin ja miten vammaisille suunnattuja pedagogisia palveluja voidaan parantaa.

Symposiumin järjestivät yhteistyössä Dijonissa sijaitseva makuaistia tutkiva eurooppalainen keskus (Centre Européen des Sciences du Goût) ja Suresnesissa sijaitseva Nuorten vammaisten koulutuksen ja yksilöllistetyn opetuksen kansallinen instituutti (INS-HEA). Tapahtumassa keskityttiin hajuaistiin, jota ei tutkita kovinkaan laajamittaisesti vaikka se on tärkeässä osassa monissa kognitiivisissa prosesseissa, kuten erottelukyvyyssä, muistitoiminnoissa ja mielihyvän kokemisessa.

Tavoitteena oli tarkastella nykyistä tieteellistä ja pedagogista tietämystä, osoittaa miten hajuaisti voi edistää oppimista erityisesti nuorten vammaisten kohdalla ja antaa uusia virikkeitä tapaamisille ja ajatustenvaihdolle alan asiantuntemuksen levittämiseksi.

Osallistujina oli tutkijoita, opetus- ja koulutusalan

työntekijöitä, hajuaistin asiantuntijoita ja vammaisten lasten vanhempia eri maista. Hajuaistia tarkasteltiin useiden eri havaintojen, aistien ja kokemusten pohjalta esimerkiksi tutkimalla hajuaistin, tunteiden ja muistin välistä yhteyttä, hajuaistin vaikutusta nuorten vammaisten oppimiseen ja mahdollisuuksia käyttää hajuaistia vammaisten ihmisten elämänlaadun parantamiseen.

Pohjois-Ranskassa järjestettiin 12,5-päiväinen koulutus 120 vammaisten lasten kanssa toimivalle ammattilaiselle.

Koulutusohjelmalla oli kaksi tavoitetta: selvittää, kuinka vammaiset lapset voidaan ottaa huomioon lapsille tarjottavien palveluiden rakenteissa sekä antaa näissä palveluissa työskenteleville henkilöille mahdollisuus tehdä yhteistyötä ja vaihtaa kokemuksia.

Käsitellyt teemat:

- Lainsäädännölliset ja institutionaaliset puitteet vammaisten lasten tarpeiden huomioimiseksi;
- Laitoksissa ja paikallisyhdistyksissä toimivien asiantuntijoiden kanssa verkostoituminen;
- Vammaisuutta, sairauksia ja vaikeuksia käsittelevät teemat, jotka liittyvät lasten tarpeisiin vastaamiseen ja heidän tukemiseensa ja koulutukseensa.

Kaikille osallistujille jaettiin lähdemateriaaliksi kehittämiskeskuksen raportti *Erityinen tuki varhaislapsuudessa: avainkohdat ja suositukset*.

Koulutusohjelmaa kokeillaan kahdessa muussa kaupungissa, ennen kuin sitä aletaan tarjota laajemmin eri puolilla Ranskaa.

Lisätietoja antaa: Nel Saumont,
kehittämiskeskuksen kansallinen koordinoija,
international@inshea.fr

PORTUGALI – Kustantamo lukutaidon asialla

Kirjasarjasta on toistaiseksi julkaistu kaksi kirjaa, *O Segredo do Sol e da Lua* (Auringon ja kuun salaisuus) ja *O Gato Gatão Poeta de Profissão* (Kissa Kissanen, runouden ammattilainen). Jokainen kirja julkaistaan neljässä eri muodossa: painettuna versiona, jossa on mukana äänikirjan sisältävä vuorovaikutteinen DVD, PCS-kuvasymboleiksi muokattuna versiona, portugalin viittomakielellä sekä pistekirjoituksella. DVD:llä on myös viitteellisiä opetussisältöjä.

Kaikenikäisille on nyt tarjolla lukutaidon kehitystä tukeva työkalu, joka sopii kaikille lukijoille heidän kyvyistään riippumatta.

Portugalilainen kustantamo Editora Cercica on ryhtynyt julkaisemaan kaikille lapsille suunnattua esteetöntä lastenkirjasarjaa. Portugalin opetusministeriön ja Cascaisin kaupungin tukema asiantuntijavoimin toteutettu kustannushanke täyttää tähän saakka Portugalin kustannustoiminnassa olleen aukon.

Lisätietoa osoitteesta:
<http://www.editoracercica.com>

ISLANTI – Yliopistollinen koulutusohjelma kehitysvammaisille opiskelijoille

20. kesäkuuta 2009 Islannin yliopistosta valmistui 22 opiskelijaa, jotka osallistuivat erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille suunnattuun työelämäpainotteiseen koulutusohjelmaan.

Syksyllä 2007 alkanut koulutusohjelma oli Islannin ensimmäinen kehitysvammaisille opiskelijoille suunnattu yliopistotason koulutusohjelma. Se järjestettiin osana Islannin yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan kaksivuotista tutkimushanketta ja sen toteutuksessa noudatettiin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kansainvälisen tukiorganisaation virallisia linjauksia, Euroopan ihmisoikeussopimusta ja Islannin yliopiston toimintalinjauksia.

Ohjelman päätavoitteena oli tarjota kehitysvammaisille opiskelijoille mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan täysipainoisesti. Kurseille osallistuminen yhdessä toisten opiskelijoiden kanssa oli näin ollen keskeistä, samoin kuin mentorointi, jossa muut opiskelijat tarjosivat kehitysvammaisille opiskelijoille yksilöllistä tukea.

Sekä opettajat että opiskelijat olivat erittäin tyytyväisiä kaksivuotisesta ohjelmasta saamiinsa kokemuksiin. Hankkeen edustajat raportoivat opiskelijoiden itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kohentuneen, minkä lisäksi he saivat tietoa ja taitoja opiskelemaltaan alalta. Oppilaat olivat erityisen mielissään mahdollisuudesta opiskella yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa, mikä oli heidän mielestään olennainen osa koulutuksen onnistumista.

Lisätietoja antaa: Bryndís Sigurjónsdóttir, Kehittämiskeskuksen kansallinen koordinaattori, bryndis@bhs.is

RUOTSI – Liikuntarajoitteisten oppilaiden kouluarki: etnografinen tutkimus

oppilaiden koulutus ja tiedollinen kehitys. Kouluhenkilöstö ja vanhemmat ovat ilmaisseet huolensa liikuntavammaisten oppilaiden oppimisesta ja pyytäneet asiasta lisää tietoa. Tutkimuksen mukaan oppilailla on yksilöllisiä tarpeita koskien esimerkiksi ajankäyttöä ja pedagogisia ratkaisuja. Järjestelmälliselle henkilöstön täydennyskoulutukselle ja keskustelulle on kysyntää.

Tutkimuksen mukaan inklusiota tuetaan, mutta sen käytännön toteutuksesta ollaan epävarmoja. Oppilaiden monivammaisuus vaatii kouluilta yhä enemmän joustoja ja yksilöllistä tukitarjontaa.

Tutkimuksen päätelmistä käy lisäksi ilmi sitoutuneisuuden merkitys inklusiolle sekä se, että eksklusio on usein piilevää. Kouluissa on myös vammaisuuteen ja sukupuoleen perustuvia valtahierarkioita. Nämä seikat osoittavat itsearviointin ja inklusiivisten strategioiden tarpeellisuuden kaikkien koulun työntekijöiden ja asianosaisten viranomaisten kohdalla.

Liikuntarajoitteiset oppilaat kohtaavat koulun sosiaalisissa tilanteissa (myös opetuksessa) jatkuvasti sekä inklusiota että eksklusiota. Heidän koulunkäyntinsä on haasteellista ja edellyttää toimia kaikilta koulutuksen toimijatahoilta opettajista, avustajista ja rehtoreista aina kunnallisiin ja kansallisen tason päättäjiin asti.

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli selvittää, millaista liikuntarajoitteisten oppilaiden arki kouluissa on. Tutkimuksen keskeisiä teemoja ovat konstruktivismi, lapsen näkökulma, oppilasto-vereiden näkökulma, etnografia ja kulttuurianalyysi. Etsinnällisessä tutkimuksessa lasten kouluarkea tarkastellaan kokonaisvaltaisesti.

Tutkimus keskittyy oppilaiden sosiaaliseen asemaan kouluissa. Liikuntavammaisten oppilaiden keskinäisen sekä heidän ja muiden oppilaiden välisen vuorovaikutuksen määrä vaihtelee, samoin kuin oppilaiden inklusio ja eksklusio. Liikuntavammaiset oppilaat ovat sosiaalisesti hankalassa asemassa muun muassa osallistuessaan erilaisiin opetustilanteisiin. Koulun organisaatio sekä koulun ja oppilaiden kulttuurit vaikuttavat merkittävästi sosiaalisen inklusion toteutumiseen.

Toinen keskeinen alue on liikuntavammaisten

Lisätietoja antaa: Göran Nygren, Uppsalan yliopisto: goran.nygren@etnologi.uu.se
Ruotsinkielinen raportti on saatavana osoitteesta: <http://publications.uu.se/abstract.xsql?dbid=9351>

LUXEMBURG – Uusi esi- ja perusopetus

yhteistyössä ja tiimeinä.

Moniammatilliset tiimit – Koulut voivat saada tukea erityistä tukea tarvitseville oppilaille eri alojen asiantuntijoista koostuvilta moniammatillisilta tiimeiltä.

Osaamislähtöisyys – Osaamiseen perustuva koulutus ja oppiminen ovat uudistuksen keskiössä, ja osaamislähtöiseen toimintaan siirrytään vaiheittain. Jokaiselle oppimisjaksolle on määritetty tietyt osaamisalueet, joihin pedagogiset asiantuntijaryhmät suunnittelevat osaamislähtöisiä oppimistilanteita.

Uudet arviointivälineet – Arvioinnissa otetaan käyttöön uusia välineitä, joilla voidaan aikaisempaa paremmin seurata oppilaan kehitystä ja määrittää oppilaan kehityskohteet.

Koulukohtainen tavoitesuunnitelma – Jokainen koulu laatii oman tavoitesuunnitelmansa, jossa määritellään oppimistavoitteisiin ylittämisen edellyttämät toimet. Koulut voivat tietyin rajoituksin päättää itse tavoitteiden edellyttämistä toimista, kuten opetuksen aikatauluista, opetusvälineistä ja oppilaiden ryhmäjaosta.

Koulukomiteat – Kesällä 2009 jokainen koulu asetti koulukomitean ja nimitti sille puheenjohtajan. Vuodesta 2010 lähtien komiteoiden tehtävänä on tukea kouluorganisaatiota, laatia koulun tavoitesuunnitelma, hyväksyä käytettävät opetusvälineet ja tehdä yhteistyötä vanhempien kanssa.

Luxemburgissa hyväksyttiin 21. tammikuuta 2009 kolme esi- ja perusopetusta uudistavaa lakia. Yhdessä ne määrittävät uudelleen pedagogiset ja organisatoriset periaatteet, joilla pyritään kehittämään kaikkien oppilaiden oppimista ensimmäisinä yhdeksänä kouluvuotena esiopetuksesta alkaen. Lait astuivat voimaan syyskuussa 2009.

Lakiuudistuksen myötä esi- ja perusopetuksessa opetuksen eriyttämisen ja koulukohtaisesti päätettävien ja toteutettavien toimien avulla oppilaat voivat saavuttaa ja jopa ylittää asetetut oppimistavoitteet. Kouluvuoden 2009–2010 aikana toteutetaan seuraavia uudistuksia:

Oppimisjaksot – Syyskuusta 2009 alkaen esiasteen ja perusopetus koostuu neljästä oppimisjaksosta. Oppimisjaksot korvaavat perinteiset vuosiluokat.

Koulutustiimit – Kunkin oppimisjakson opetukseen osallistuva koulun henkilöstö toimii

Lisätietoja osoitteesta: www.men.lu

BELGIA (FLAAMINKIELINEN YHTEISÖ) – Esitys oppimisen tuen toimintamalliksi

Noin 20 prosentilla perusopetuksen alempien luokkien oppilaista on havaittu jokin erityisen tuen tarve. Tästä joukosta 12,5 prosentilla on lieviä kognitiivisia puutteita ja/tai oppimisvaikeuksia, minkä lisäksi 3,3 prosentilla alempien luokkien oppilaista on diagnosoitu käyttäytymisongelmia tai autismin kirjon kuuluva häiriö. 16 prosenttia 12–18-vuotiaista tarvitsee voimakkaasti yksilöllistettyä opetusta. Tästä joukosta 8,9 prosentilla on lieviä kognitiivisia puutteita ja/tai oppimisvaikeuksia, minkä lisäksi 3,4 prosentilla ylempien luokkien oppilaista on diagnosoitu käyttäytymisongelmia tai autismin kirjon kuuluva häiriö.

Uusi luokitusjärjestelmä on todettu validiksi ja luotettavaksi. Siihen liittyy kuitenkin joitakin ongelmia. Koulujen henkilöstöllä ei ole toistaiseksi riittävästi valmiuksia sen käyttöön. Tarvitaan mittavia panostuksia opettajien täydennyskoulutukseen, jotta kouluihin saadaan enemmän osaamista erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksesta. Uuden järjestelmän käyttöönotto edellyttää myös koulujen psykologipalveluiden keskusten henkilöstön perehdyttämistä lapsia ja nuoria koskevaan ICF-CY-luokitukseen, jotta he voivat toimia biopsykososiaalisen mallin mukaan ja arvioida oppilaiden toimintaedellytyksiä dynaamisesti ja tarvelähtöisesti (nykyisin yleisesti käytössä olevien psykometristen menetelmien sijasta) ja ottaa huomioon myös ympäristötekijät, kuten perhe- ja kouluympäristön. Järjestelmää käsitellään poliittisella tasolla, eikä sitä ole vielä otettu käyttöön johtuen hallituksen vaihtumisesta äskettäin.

**Vastatakseen koulujärjestelmän inklusio-
tarpeisiin kansainvälisen suuntauksen
mukaisesti Flanderin opetusministeri on
antanut esityksen oppimisen tuen luokittelusta.
Esitys sisältää myös oikeuden samanlaiseen
tukeen sekä yleisopetuksen kouluissa että
erityisoppilaitoksissa.**

Ehdotuksessa opetuksen yksilöllistäminen ja tarvittavat tukitoimet määritetään oppilaan erityistarpeiden pohjalta WHO:n toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen ICF-luokituksen mukaisesti. Ehdotetussa luokitusjärjestelmässä erityisen tuen tarve määritetään oppilaan tarvitsemien tukitoimien ja hänen kokemiensa ongelmien perusteella.

Järjestelmän validiteetin ja luotettavuuden varmistamiseksi (1 109 909:n 2,5–18-vuotiaan oppilaan joukosta) valittiin 8 548 perusopetuksen alempien ja ylempien vuosiluokkien oppilasta yleisopetuksen kouluista ja erityiskouluista. Jokainen sijoitettiin luokittelumatriisiin. Psykologeja yhteensä 73:sta koulujen psykologipalvelujen keskuksesta pyydettiin määrittämään erityisen tuen tarve uusien kriteerien mukaisesti. Koulujen psykologipalvelujen keskusten yhteistyötahoille laadittiin painetut ja sähköiset lomakkeet, käyttäjätuki ja kommenttitietokanta.

Lisätietoja antavat:
Jo.lebeer@ua.ac.be ja elke.struyf@ua.ac.be –
Antwerpenin yliopisto
marijke.wilssens@artveldehs.be –
Arteveldehogeschool, erityisopettajakoulutus
theo.mardulier@ond.vlaanderen.be – Belgian
flaaminkielisen yhteisön opetusministeriö,
Kehittämiskeskuksen edustajiston jäsen

SAKSA – YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointi

Saksa allekirjoitti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen maaliskuussa 2009. Allekirjoituksellaan se sitoutui noudattamaan inklusion periaatteita. Schleswig-Holsteinin osavaltiossa vietetään inklusiivisen koulutuksen vuotta, jonka tunnuksena on "Besser zusammen" (Yhdessä on parempi).

Huhtikuussa 2009 Schleswig-Holsteinin koulutusministeri Ute Erdsiek-Rave totesi: *"Kansallisessa pedagogisessa ajattelussa on otettava uusi suunta. Täyskäänös on tarpeen, sillä inklusiivinen koulutus ei tarkoita sitä, että oppilaan tulisi sopeutua olemassaolevaan koulujärjestelmään. Koulujen inklusiivisuus merkitsee sitä, että jokainen lapsi on tervetullut kouluun etenkin vaikka hänellä on terveydellisiä, sosiaalisia, oppimis- tai suoriutumisvaikeuksia."*

Vereint für gemeinsame Bildung.

Nationale Konferenz zu Artikel 24 des VN-Übereinkommens über die Rechte von Menschen mit Behinderungen

Teemavuosi julistettiin alkaneeksi Rendsburgissa pidetyssä kansainvälisessä symposiumissa, jonka tarjosi saksalaisille ja muista Euroopan maista – myös Kehittämiskeskuksen jäsenmaista – saapuneille osallistujille mahdollisuuden keskinäiseen oppimiseen. Inklusiota edistämään tarvitaan lisää tapahtumia, joiden tehtävänä on laatia muun muassa laki- ja säännösmuutokset sekä inklusiivisen koulutusjärjestelmän rahoituksen kattava kymmenvuotissuunnitelma.

1. heinäkuuta 2009 järjestettiin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 24.:ttä artiklaa käsittelevä kansallinen konferenssi.

Liittopäiväedustaja Karin Evers-Meyer ja Saksan työ- ja sosiaaliministeriön vammaisasioista vastaavat edustajat esittelivät konferenssissa vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa yleissopimusta edistävän "Alle inklusive! Die neue UN-Konvention"-kampanjan tuloksia.

Tulokset on koottu myös esitteeksi, jossa peräänkuulutetaan inklusiivisen koulutuksen toimintasuunnitelmaa, avointa ja inklusiivista yliopistokoulutusta sekä taloudellisia aloitteita sosiaalisten tukipalveluiden tarjonnan yhdenmukaistamiseksi. "Alle inklusive!"-kampanja toteutettiin tammi-maaliskuussa 2009. Saksan työ ja sosiaaliministeriö ja 22 järjestöä järjestivät kampanjan aikana kahdeksan konferenssia, joissa käsiteltiin YK:n yleissopimuksen eri osa-alueita.

Kampanjajulkaisu on saatavana osoitteesta:
<http://www.alle-inklusive.behindertenbeauftragte.de/>

ISO-BRITANNIA (Englanti) – Achievement for all: hanke erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten lasten ja nuorten oppimistulosten parantamiseksi

Achievement for All on uutta luova hanke, jolla pyritään nostamaan erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten lasten ja nuorten koulutuksen tulosodotuksia.

Kymmenellä eri alueella Englannissa sijaitsevat 460 koulua lähtivät mukaan kaksivuotiseen hankkeeseen syyskuussa 2009. Tarkoituksena on kehittää yksilöllisiä oppimistapoja, täsmällistä oppimisen arviointia, ongelmien tunnistamista ja niihin puuttumista, vanhempien osallistumista ja koulutuksen tulosten parantamista.

Osallistujakoulut ja -alueet toimivat yksilöllistämisen edelläkävijöinä. Tavoitteena on, että hankkeen päättyessä kouluissa on oppilaiden onnistumista kannustava ilmapiiri ja käytössään useita tutkimukseen perustuvia oppimis- ja opetustapoja. Hankkeeseen osallistuneiden paikallisten viranomaisten tulisi sen päättyessä voida ongelmitta tunnistaa ja täyttää erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten lasten tarpeet ja kyetä tarjoamaan asianmukaisia palveluita.

Tavoitteena on nostaa kaikkien oppilaiden menestymisen odotuksia – myös lisähaasteita kohtaavien oppilaiden. Hanke antaa erityistä tukea tarvitseville ja vammaisille lapsille ja nuorille varmuutta oppijoina, auttaa heitä suhtautumaan myönteisesti kouluun ja hyödyntämään voimavarojaan täydesti.

Hankkeen myötä saadaan mukaan myös vanhemmat, mikä lisää heidän luottamustaan koulutusjärjestelmään ja tekee heistä aktiivisia osallistujia lapsensa oppimisessa.

Lisätietoja osoitteesta:
<http://nationalstrategies.standards.dcsf.gov.uk/node/189431>

Tietoja julkaisijasta

Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus on riippumaton ja hallinnollisesti itsenäinen organisaatio, joka saa taloudellista ja poliittista tukea jäsenmailtaan ja EU:n toimielimiltä (komissiolta ja parlamentilta). Tämän julkaisun tuotantoon on saatu tukea Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen jäsenmailta sekä Euroopan komission Koulutuksen ja kulttuurin pääosastolta:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Yksittäisten henkilöiden EuroNewsissä esittämät mielipiteet eivät välttämättä edusta Kehittämiskeskuksen, sen jäsenmaiden tai Euroopan komission virallisia näkemyksiä.

Euroopan komissio ei ole vastuussa tämän julkaisun sisältämän aineiston käytöstä.

Julkaisun lainaaminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan selkeästi. Julkaisun sähköiset versiot ovat saatavana Kehittämiskeskuksen verkkosivustosta osoitteesta:
www.european-agency.org

Sihteeristö

Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C
Denmark
Puh: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brysselin toimisto

3, Avenue Palmerston
BE-1000, Brussels
Belgium
Puh: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

Lisäkappaleita tästä julkaisusta ja tietoa kehittämiskeskuksen toiminnasta:

Edustajiston Suomen edustaja: Jussi Pihkala,
jussi.pihkala@minedu.fi

Tämä EuroNewsin versio kuuluu kehittämiskeskuksen jäsenmaiden alkuperäisen englanninkielisen version pohjalta toteuttamiin käännöksiin. Englanninkielinen ja muut kieliversiot ovat ladattavissa osoitteesta
<http://www.european-agency.org/news/euronews>

Paino: Halstan, www.halstan.co.uk

Kieliversiot: CS, DA, DE, EL, EN, ES, ET, FI, FR, HU, IS, IT, LT, LV, MT, NL, NO, PL, PT, SL ja SV

ISSN: 1560-2362

© European Agency for Development in Special Needs Education 2009

EuroNews on painettu kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti tuotetusta luonnonpuusta valmistetulle paperille, joka on valkaistu ECF-menetelmällä ilman alkuaineklooria.

